

Van top tot teen

Lezing over 'Congregationalisme en Ambt', uitgesproken tijdens een Symposium ter gelegenheid van het afscheid van Drs M. Nijkamp als rector van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland op 25 november 1995

door Margriet Gosker

Gepubliceerd in: A.C. Louwse (ed.) *Van top tot teen*. Een drietal lezingen over Congregationalisme en ambt. Uitgave van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland.

Geachte aanwezigen, beste Martin,

De inhoud van het symposium vandaag cirkelt om het begrip ambt. In de kerk zijn vele charismata. Allerlei mensen stellen velerlei gaven vreugdevol ter beschikking. Hebben we zoiets als een bijzonder ambt dan nog wel nodig? En hoe wordt het dan ingevuld? Hoe hoog of hoe laag? Sacramenteel? Functioneel? Of iets daar tussen in? Mij is gevraagd daar iets over te zeggen, vanuit een oecumenische invalshoek. Nu wil het geval dat de tweede ben, die het spreekgesteelte bestijgt, na Prof. G. Dingemans. Het was niet de bedoeling dat ik spontaan op hem zou reageren, maar ik kan het echt niet laten. Het moet gewoon. Daarom verstout ik mij om aan zijn adres vier opmerkingen te maken.

Ten eerste: was het in een onbewaakt ogenblik, dat hij zich liet ontvallen, dat het optreden van officiële professionele ambtsdragers debet zou zijn aan de massale kerkverlating van mondige mensen? Dit lijkt mij toch een vertekening van de werkelijkheid. Ikzelf zou over het ambt zeker niet alleen in termen van macht/hiërarchie en 'baas boven baas' willen spreken. Dingemans heeft gelijk, dat het woord 'ambt' als zodanig niet in het N.T. voorkomt. En dat we liever over 'dienst' (diakonia) zouden moeten spreken, maar een kerkgeschiedenis van zoveel eeuwen poets je niet zomaar even uit. Er is zeker sprake geweest van 'ambtelijk machtsmisbruik in de kerk, maar er zijn net zo goed voorbeelden te vinden van een voorbeeldige en inspirerende 'dienst'.

Mijn tweede opmerking betreft het gezegde over 'eenheid'¹. Eenheid is in mijn ogen oecumenisch van het grootste belang. Het lijkt me onjuist om de Apostolische Geloofsbelijdenis op dit punt uit te spelen tegen de Geloofsbelijdenis van Nicea. Nicea is overigens het enige oecumenische symbool, dat in de kerken van West én Oost aanvaard is en beliden wordt. Voorts wil ik er bij zeggen, dat de eenheid van de Una Sancta duidelijk geworteld is in de Heilige Schrift: één Here, één geloof, één doop, één God en Vader van allen (Efez. 4: 1-16).²

Ten derde zou ik hier toch willen weerspreken, dat Prof. Koffeman een ballonnetje opgelaten zou hebben over de invoering van het bisschopsambt in de nieuwe protestantse kerk en dat hij van mening zou zijn dat de bisschop zelfs garant voor de eenheid zou staan. Ik ken de nota, die Koffeman over het bisschopsambt naar aanleiding van het Lima-rapport geschreven heeft³ en ik kan u echt gerust stellen: geen van beide is het geval.

Ten vierde zou ik willen reageren op wat er gezegd is over het Samen op Weg-proces, dat ondanks het gehannes aan de top plaatselijk gelukkig gewoon doorgaat. Dat wil ik graag onderstrepen, maar in tegenstelling tot Dingemans identificeer ik het ambt niet per definitie met machtsmisbruik en concurrentie. Ik denk juist dat de basis gebaat is bij het hebben van goed gemotiveerde ambtsdragers, die hun dienst liefdevol verrichten, dicht bij God en dicht bij de mensen en ook met liefde voor de kerk. Ik weet wel, dat het in de mode is om te zeggen, dat het niet om de kerk gaat maar om het geloof in de Heer, maar ik wil vandaag wel zeggen: "Ik houd van de kerk."

¹. Over modellen van eenheid: zie mijn artikel in het Gereformeerd Theologisch Tijdschrift 89 (1989) 2, 65-93, 73-75.

². Zie ook I Cor. 1: 10, en het prachtige hoofdstuk I Cor. 12.

³. Het rapport van Dr. L.J. Koffeman: *Het bisschoppelijk ambt*, dat overigens niet voor de VPKN, maar in opdracht van de Gereformeerde Synode van Aalten 1993 van de GKN (de Gereformeerde Kerken in Nederland) en onder verantwoordelijkheid van Deputaten Oecumene geschreven werd, besluit nu juist met de vaststelling dat een hiërarchisch bisschopsambt vanuit onze traditie eigenlijk ondenkbaar is en zegt vervolgens: "Zouden wij niet een oecumenisch uitdagender vormgeving van de episkopè kunnen vinden zonder weer bisschoppen in te stellen?"

Dit was als voorafje mijn spontane reactie op wat Prof. Dingemans te berde heeft gebracht. Nu komt mijn eigenlijk verhaal.

Om te beginnen merk ik bij mezelf een driedubbele verbazing. Allereerst verbaas ik me erover, dat ik over het ambt ben gaan nadenken. Dat ligt niet zo voor de hand. Ik merk namelijk, dat er weinig vrouwen zijn die dat publiekelijk doen, althans vanuit de bestaande theologie. Er is natuurlijk wel kritische reflectie in de feministische theologie, maar dan op een meer tegendraadse manier. Daar wordt de traditionele ambtstheologie hartgrondig onder kritiek gesteld. Daar klinkt veelal als boventoon: Weg met de mannenkerk. Laat niet langer de 'heren heersen'. 'Ambt' is dan synoniem met 'Mannenmacht'. En vrouwen zouden het ambt sowieso niet moeten willen.⁴

Twee weken geleden werd hier in Utrecht in de prachtige Gertrudis-kapel dat befaamde Symposium over het bisschopsambt gehouden.⁵ En inderdaad: een zaal vol mannen, slechts drie vrouwen. Ik merk, dat ik per saldo meer vanuit de kerk denk dan vanuit het feminisme. Dat is mijn eerste verbazing. Dat ik over ambtsvragen nadenk ligt ook niet zo erg voor de hand, gezien de traditie die mij heeft voortgebracht: de Gereformeerde Kerken in Nederland, waar het nadenken over ambtsvragen vrij dun gezaaid is. In de GKN ligt traditioneel een grote nadruk op de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente en is de plaats van de predikant veel minder 'ambtelijk' dan bijvoorbeeld in de Nederlandsche Hervormde Kerk. Je kunt denk ik wel zeggen, dat de stroom waaruit ik voortkom (de GKN) een sterkere congregationalistische inslag heeft dan bijvoorbeeld de NHK. In de GKN praten we 'uit onszelf' meestal niet zo principieel over het ambt. Dat doen we eigenlijk alleen maar als er een noodzaak is vanuit de praktijk van het gemeente-zijn. Bijvoorbeeld vanwege Samen op Weg. Moet er een nieuwe Kerkorde komen? Ja, dan moet je wel over dat soort dingen nadenken. En bijvoorbeeld als de vraag gaat klemmen: Hoe moet het nu verder in de kleinere gemeente, die geen dominee meer kan betalen? Ik heb de gereformeerde rapporten sinds de jaren zestig er eens op na gelezen. Haast elk rapport bevat wel een zinsnede, dat we in de GKN eigenlijk geen ambtstheologie hebben en dat de commissie zich niet geroepen acht al te diep op de ambtsvraag in te gaan.

Waren gereformeerden 'van nature' al laagkerkelijk, in de loop van de laatste dertig jaar is dat alleen nog maar toegenomen. Ik denk dat die ontwikkeling ook naadloos aansluit bij de kijk die velen hebben op 'Ambt en Sacrament'. Ik denk nu even aan de jongste reacties op het reeds door Dingemans genoemde en gelijknamige rapport, dat in de Trio-synode van Hervormden-Gereformeerden en Lutheranen toch min of meer is afgeschoten of in ieder geval teruggestuurd. Op dit punt denken Dingemans en ik ook heel verschillend, heb ik wel begrepen. Welnu, komend vanuit deze achtergrond zou het logisch geweest zijn als ik steeds laagkerkelijker was gaan denken. Dat is niet het geval en dat is mijn tweede verbazing.

En m'n derde verbazing is, dat ik er zelf van sta te kijken waar ik nu ben uitgekomen: Bij een verlangen naar een minder functionele ambtsopvatting, waarin weer iets doorklinkt van roepingsbesef, van het door God en de gemeente geroepen zijn tot de heilige dienst, van weten dat je als ambtsdrager voor Gods aangezicht het heilige spel mag spelen in de liturgie, dat je Christus mag representeren in de Woordverkondiging, in het bedienen van de sacramenten en in de pastorale omgang met de mensen. En ook vind ik belangrijk, dat je mag staan in de katholiciteit en de apostoliciteit van de kerk van alle eeuwen. Dat je dóór mag gaan in de lijn van wie voor je waren en wie na je komen in trouw aan Christus en het Heilig Evangelie. Het ambt aller gelovigen betekent, dat heel de gemeente staat in die lijn van geroepen en gezonden zijn. Maar van meet af aan zijn er ook altijd bijzondere ambten geweest, mensen met een speciale verantwoordelijkheid, voorposten of voortrekkers — of hoe je dat maar wilt noemen. Ik pleit ervoor, dat ambtsdragers zich ervan bewust zijn / worden, dat je geroepen en gezonden bent met een opdracht in de kerk, die er is voor de wereld. En dat je daaraan gehoor geeft. En dat je dat niet zomaar doet, omdat het je vak is, of omdat je het leuk vindt, of omdat de mensen het willen of omdat de gemeente het van je verwacht... maar vanwege een diepere dimensie, die van oudsher bij de ordinatie tot uitdrukking komt in de handoplegging en het aanroepen van de Heilige Geest! Dat is een diepere dimensie die jouzelf als ambtsdrager helemaal en wezenlijk doortrekt. Je bent geroepen en je wordt gedragen. Maar ik besef ook, dat het nu gevaarlijk wordt. Nog even en ik ga het sacramenteel noemen en dat is wat mij betreft weer een brug te ver. Laat ik nu eerst maar proberen te zeggen wat mijn positie is en hoe dat zo gekomen is:

Mijn positie is feitelijk deze: Ik zoek feitelijk naar een ambtstheologie en -praktijk, die niet puur sacramenteel is (in de zin van heilsbemiddeling). Dat is me te veel. Maar die dus ook niet puur functioneel is. Dat is me eigenlijk te weinig. Ik zoek naar iets daar tussen in. Ik zeg: Niet puur sacramenteel. Maar dan moet ik ook zeggen wat ik daaronder versta. Als

⁴ . A. de Bont, *Een gemeenschap van gelijken*, in: De Bazuin, 27 mei 1988, 11-13, 12.

⁵ . A. van Eijk, *Bisschopsambt in oecumenisch licht*, in: Een-twee-één 23 (1995) 18, 23-24.

'sacramenteel' zou mogen betekenen, dat het ambt een diepere geestelijke dimensie heeft, dan zeg ik ja. Maar als het ambt tussen God en de gemeente in komt te staan, als het een instituut wordt van heilsbemiddeling, dan zeg ik nee! Daarvoor zit ik weer veel te gebakken aan de Reformatie, die zegt dat ieder mens zelf voor God staat (Coram Deo) en daar mag geen enkel ambt ooit tussen komen. Het kan ook nooit de bedoeling zijn, dat het ambt de mondigheid van de gemeenteleden zou aantasten of zou heersen over het geloof van mensen. "Niet om te heersen over uw geloof, maar om bij te dragen aan uw vreugde" (II Cor 1: 24), zegt Paulus. Dat vind ik een basisgegeven. Maar vervolgens zeg ik ook: Laat het ambt ook niet puur opgaan in functionaliteit. Daaraan ligt niet alleen theologische reflectie ten grondslag (waarover straks meer...), maar ook m'n eigen existentiële ervaring in het pastoraat. Ik kom regelmatig het verschijnsel tegen, dat ambtsdragers puur functioneel bezig zijn zonder wat ik nou maar even - met een term van Noordmans - 'de mystiek' van het ambt noem. Ik heb ambtsdragers gezien, die wel van alles wilden doen en regelen, maar die het heel moeilijk vonden om ook maar iets van geloof te sprake te brengen. Ik heb ambtsdragers gezien, die heel actief waren in kerkenwerk, maar die na beëindiging van hun ambtstermijn plotseling geen voet meer in de kerk zetten. En als je vroeg waarom, dan bleken ze met de werkelijke inhoud van het geloof nog nauwelijks enige affiniteit te hebben. Dat was voor mij een schokkende ontdekking, die mij heel erg aan het denken zette. In kerkenwerk, in ambtswerk kun je blijkbaar zo organisatorisch / doenerig bezig zijn, dat je haast vergeet waar het eigenlijk om begonnen was. En 'roeping van Godswege', daar lijkt een grote verlegenheid over te bestaan. Behalve in sommige kringen: in de Geref. Bond heeft men er bijv. de mond vol van. Maar daar zijn dunkt me weer andere bezwaren tegen! Ik begrijp wel, dat je met zoiets als 'roeping' voorzichtig moet zijn (want voor je het weet heb je God als het ware je zak), maar als zulke noties helemaal zouden ontbreken, dan betreur ik dat.

Soms vraag ik me wel eens af: Hebben wij het ambt van predikant niet te gemakkelijk gereduceerd tot een full-time of part-time job? En hebben we het ambt van de ouderling en de diaken in onze praktijk niet zodanig afgevlakt en laagdrempelig gemaakt, dat het ongewild en onbedoeld is gereduceerd tot een vooral sociale en organisatorische bezigheid? Als het ambt zó tot een functie wordt gereduceerd signaleer ik een gebrek aan Geestkracht. Dat hoeft niet noodzakelijk zo te zijn, maar het is wel een gevaar en ik zie dat om mij heen. Ik ben dus op zoek naar een ambts-theologie en -praktijk, die niet sacramenteel is (althans niet in de zin van heilsbemiddeling), maar die ook niet zuiver functioneel is, althans niet in de platte zin, dat er in de kerk nu eenmaal een aantal klussen moeten worden opgeknapt en daar zoek je dan mensen voor. Ik ben op zoek naar iets daar tussen in. En een goed woord daarvoor heb ik nog niet gevonden.

Hoe ben ik zo tot deze gedachten gekomen? Bij mij speelt zeker een rol, dat ik om zo te zeggen 'geïmpregneerd' -om niet te zeggen 'geïnfecteerd' ben door de oecumene. Jarenlange deelname aan het werk van de sectie Geloofsvragen van de Raad van Kerken (waar Martin Nijkamp en ik elkaar ook hebben leren kennen en waarderen) maakte, dat ik een zeker gevoel ontwikkelde voor de waarde van -zeg maar- een zeker katholiserend ambtsbegrip. Daaronder versta ik — grof gezegd — het ambtsbegrip van de Romana, van de Oosterse Orthodoxie en in zekere zin ook van de Anglicaanse kerk (al mag je dat natuurlijk niet allemaal op één hoop gooien). Na verschijning van BEM oftewel het Lima-rapport⁶ heb ik studie gemaakt van deel III, dat over het ambt gaat (Ministry). Daarin wordt een weg gezocht in de diversiteit van de verschillende ambtsopvattingen. Het is een poging tot het vinden van convergentie. Geen consensus. Consensus is sowieso al onhaalbaar en bovendien is het de vraag of dat gewenst is. Convergentie: dat wil zeggen: hoeveel kunnen de kerken op dit toch wel zeer controversiële terrein toch samen zeggen en wat levert dat dan op?

Wat het op zou moeten leveren is volgens mij: **Onderlinge erkenning door de verschillende kerken van elkaars ambten als zijnde een geldig ambt.** Dat zou ik geweldig vinden. Dat die onderlinge verkettering en het niet aanvaarden van elkaars ambten en ambtsdragers eens over zou zijn. Maar zover zijn we nog lang niet en dat is heel jammer. Juist de ambts-theologie is gebleken één van de belangrijkste struikelblokken te zijn in de oecumene. Waar ligt dat aan? Hoe komt het, dat er wél mogelijkheden zijn voor een baptismale erkenning tussen verschillende kerken... (er zijn bijv. in de jaren 60/70 in Nederland duidelijke afspraken gemaakt, waarbij Rooms-Katholieken, Gereformeerden, Hervormden en Lutheranen elkaars doop wél erkennen), terwijl die lijn nog steeds maar niet wordt doorgetrokken naar Eucharistie en Ambt. Het lijkt er zelfs op dat de problematiek rond Avondmaal / Eucharistie gemakkelijker op te lossen zou zijn, als de ambtsvragen er niet telkens doorheen zouden spelen.

Uit de reacties op het Limarapport blijkt duidelijk, dat het ambtsdeel verreweg het meest problematische deel is van BEM. Volgens de BEM-theologie mogen we het ambt zien als centrum van de eenheid en van de continuïteit van de kerk. Maar in de praktijk blijken de controversen rond het ambt juist buitengewoon lastig, vervreemdend en kerkscheidend te werken. Nu heeft je ambtsopvatting heeft natuurlijk alles te maken met je ecclesologie. En hoe hoger je op-

⁶ . *Baptism, Eucharist and Ministry*, Word Council of Churches, Faith and Order Paper 111, Geneva 1982. M. Gosker, *Het kerkelijk ambt in het Limadocument. Een hermeneutische doorlichting en een kritische evaluatie van de Lima-Ambtstekst*, Voorburg 1990.

geeft van het ambt, des te meer zul je de ambtscontroversen als een struikelblok in de oecumene ervaren. De tradities met een - laat ik zeggen: 'hogere' ambtsopvatting hebben er dan ook duidelijk de meeste problemen mee. BEM heeft geprobeerd daar een weg in te vinden. Maar is dat een begaanbare weg? Begaanbaar voor zowel de katholiserende als voor de niet-katholiserende ambtsopvattingen (als ik die grove indeling even zo mag maken). Men spreekt ook wel van hoogkerkelijk en laagkerkelijk. Oftewel: Van boven / Van beneden. 'Van boven' gaat uit van heel statisch ambtsbegrip, waarbij het ambt gezien wordt als een goddelijke inzet (Jus Divinum), hiërarchisch gestructureerd en omdat het ambt van God gegeven is, is er een traditie van ambtsgenadegaven nodig (de zogenaamde apostolische successie). De wijding gebeurt onder handoplegging en aanroeping van de Heilige Geest en dat geschiedt in de ononderbroken episcopale lijn. In deze opvatting hoort het ambt tot het 'wezen' van de kerk en niet tot het 'wel-wezen'. Het ambtsbegrip is dan sacramenteel gevuld - bij Anglicanen overigens in mindere mate. De ambtsopvatting 'van beneden' is niet zozeer statisch, als wel dynamisch: Altijd in beweging en beginnend bij het geloof van de mensen zelf. Hier hoor je niet over goddelijk recht, er is een veel minder duidelijk hiërarchie, ook geen doorgaande lijn in het overdragen van ambtsgenadegaven. Uitgangspunt is dan: Geloof scheidt kerk en niet omgekeerd! Het ambt hoort niet tot het 'wezen' — misschien tot het 'wel-wezen' van de kerk.

Wat ik nu geschetst heb zijn alleen nog maar hele korte aanduidingen van de uiterste standpunten. Daar zitten heel wat schakeringen tussen in. In Een-twee-een (het officiële orgaan van de rooms-katholieke kerk in Nederland) las ik van de week nota bene dat men in de RKK het sacramenteel karakter van het priesterschap weer opnieuw zou moeten ontdekken⁷. Ik vraag me af of dat nu zo nodig is. Veel spannender zou ik het vinden als presbyteriale en congregationalistische kerktypes iets van dat sacramentele van dat ambt zouden ontdekken. Zelf ben ik in ieder geval in de loop van de tijd een beetje in die richting opgeschoven. De vraag blijft natuurlijk: **Hoeveel Boven heeft Beneden nodig?**⁸ Dat lijkt me ook de juiste vraag. Je moet beginnen bij de plaatselijke geloofsgemeenschap en niet anders! Als het 'ambt' een doel in zichzelf wordt, deugt er iets niet.

Ook Lima zet duidelijk in bij de roeping van het hele volk van God. En dát deugt! Ik vind het heel positief, dat Lima er in geslaagd is op een niet-hiërarchische wijze over het ambt te spreken. Dat kan natuurlijk alleen maar als je het Petrus-ambt buiten beschouwing laat, wat Lima wijselijk doet. Het was overigens een doorbraak tijdens de vijfde Wereldconferentie van Faith and Order in Santiago de Compostela (1993) dat daar de kwestie van het pauselijk primaat of liever *het Petrusambt* door kardinaal Cassidy wel bespreekbaar werd gemaakt.

Laat ik toch iets over het Lima-ambtsrapport mogen zeggen. Lima § 26 onderscheidt drie belangrijke aspecten van de ambtsuitoefening, te weten: het communale aspect, het collegiale aspect en het persoonlijke aspect. Het communale aspect benadrukt vooral de noodzaak dat het ambt in de gemeenschap geworteld moet zijn. Het ambt moet niet boven de geloofsgemeenschap zweven, maar er concreet mee verbonden en in verworteld zijn. Het tweede, het collegiale aspect benadrukt de noodzaak van het samenwerken met collegaambtsdragers. En het derde, het persoonlijke aspect benadrukt het belang van een persoonlijke en herkenbare ambtsuitoefening.

Ik zou het zó willen zeggen: dat dit laatste -persoonlijke- aspect van het ambt het meest uitgekristalliseerd is in de episcopale kerken. Dat het collegiale aspect het best uitkomt in de presbyteriale kerkvorm met hun meerdere vergaderingen, classes en synodes. En dat je tenslotte het communale aspect het best terugvindt in de congregationalistische kerken met hun uitgangspunt in de congregatie.

Wat Lima nu werkelijk geprobeerd heeft is een weg te vinden om de verschillende ambts-visies wat dichter bij elkaar te brengen. Wat zijn dan die verschillen in inzicht? Denk maar aan de rol van het 'ambt' of 'priesterschap' van alle gelovigen, het al of niet hebben van een episcopaat, de problematiek van de apostolische successie, van de sacramentaliteit van het ambt, van het celibaat, van de vragen rond de vrouw in het ambt, de hiërarchie, de Christus-representatie en het Petrusambt... om maar een paar dwarsstraten te noemen.

Ik kan hier uiteraard niet de hele Lima-Ambtstekst bespreken. Het staat allemaal in mijn boek en een korte samenvatting van mijn bevindingen staat in het Gereformeerd Theologisch Tijdschrift van Mei 1989. Kort samengevat komt het er op neer, dat het streven van de Lima-ambtstekst er vooral op gericht is om kerken mét en zonder apostolische successie -beter gezegd: om episcopale en niet-episcopale kerken nader tot elkaar te brengen. Lima vraagt: Zou zoiets als 'apostolische successie' niet breder opgevat kunnen worden dan alleen als de formele ambtsopvolging van elkaar wij-

7

. Men zie het artikel waarvan de auteur niet genoemd wordt: *Kerk moet sacramenteel karakter priesterschap weer ontdekken*, in: Een-twee-een 23 (1995) 18, 13-14.

8

. Zie mijn: *Hoeveel top kan de basis gebruiken?*, in: Missionaire Gemeente 12 (1992) 12, 172-175.

dende personen? Zou je kunnen zeggen, dat alle kerken, die in de apostolische **traditie** staan, en trouw zijn aan het getuigenis van profeten en apostelen elkaar op dat punt zouden kunnen erkennen? Dat is de vraag van Lima (§ 35). Lima vraagt: kun je niet zeggen, dat ook de kerken die formeel geen bisschoppen kennen — toch op de een of andere manier wel een vorm van episkopè (opzicht) hebben bewaard? En liggen daar geen mogelijkheden om tot onderlinge ambtserkenning te komen? De rooms-katholieke oecumenicus Anton Houtepen heeft in 1994 voorgesteld de hele bewijslast, die in Lima nog bij de niet-episcopale kerken gelegd wordt om te draaien.⁹ Laten de episcopale kerken maar eens zeggen waarom niet-episcopale kerken geen geldig ambt zouden hebben of een defect vertonen?

De vraag is nu: Is het Lima gelukt om ons een stukje verder te brengen? Wat mij betreft welzeker. Ik zal ook zeggen waarom. Ik ben in ieder geval mede door Lima het belang in gaan zien van zoiets als de katholiciteit: de universaliteit, de eenheid, de heelheid, de alomvattendheid van het hele volk van God.

Ik zie het belang van de katholiciteit en ik wil dat hier onderstrepen. De katholiciteit van de Una Sancta - of als je dat een eng woord vind- noem het dan de 'samenhang', of de verbondenheid of de 'koinonia', de gemeenschap van alle leden van het lichaam van Christus, die alleen samen en in hun samenhang de hoogten en de diepten kennen van de rijkdom Gods. Dat inzicht maakt, dat ik grote vragen moet stellen aan mijn eigen traditie (de GKN), die in zo'n stroomversnelling van afscheidingen is geraakt. Waar is de heelheid en de samenhang gebleven na al die scheuringen en twisten: Het begon in al 1834 met de Afscheiding, toen in 1886 de Doleantie; in 1892 weer de Vereniging, in 1926 opnieuw een kwestie die tot scheuring leidde (de kwestie Geelkerken); Dan in 1944 (de Vrijmaking) en daarna nog weer de nodige scheuringen tussen Vrijgemaakt Gereformeerden en Nederlands Gereformeerden and so on. Dat is een heilloze weg gebleken, van scheuring op scheuring, die het getuigenis van Christus niet ten goede komt.

En misschien is dat ook wel mijn vraag aan het congregationalisme: Loop je in het congregationalisme niet de kans die samenhang kwijt te raken en daarmee ook de heilzame correctie van andere inzichten? En heb je dan niet in de een of andere vorm juist het verband of de samenhang met anderen nodig om niet in een blikvernaauwing terecht te komen? Gaat de nadruk op de plaatselijke gemeente niet ten koste van bovenplaatselijke en universele aspecten van kerk-zijn? Dat is een vraag die voor mij nu heel duidelijk op tafel ligt. Als ik de reacties van de kerken op Lima overzie ben ik nog niet zo optimistisch. In grote lijnen hebben ze conservatief gereageerd, dat wil zeggen: ze hebben in vriendelijke getoonzette reacties nog eens de puntjes op hun eigen ambts-theologie gezet. Dat is jammer, maar toch blijf ik hoopvol. Dingen gaan soms langzaam maar komen toch. Ook de Anglicaanse kerk is ten lange leste overgegaan tot de wijding van vrouwen, en ik denk, dat de oecumene daar een behoorlijke rol in heeft gespeeld. Ik ben toch wel onder de indruk gekomen van de centrale gedachte van Lima, dat het ambt mag instaan voor de eenheid en de continuïteit in de kerk. Ik ben het er mee eens, dat je start bij de zelfstandige gemeente, die zelf ook geheel en al kerk is. Maar ik pleit er ook voor om de universele en bovenationale aspecten van kerk-zijn niet te vergeten. Als het ambt ook die dienst aan de gemeente kan vervullen zal dat haar en de wereld goed doen. Ik ga besluiten met mijn stelling, die luidt:

Hoewel ik weet dat voeten wassen nederig werk is... (dat wil zeggen: een dienstbaar werk), gun ik de gemeente een minder functioneel en meer spiritueel ambt, dat wat mij betreft best een episcopaa's trekje mag hebben.

Ik bedoel: dat ik er eigenlijk niet op tegen zou zijn als ons ambt weer wat duidelijk gestalte gaf aan episkopè, opzicht, inzicht, uitzicht... in de goede zin van het woord dan. Die episkopè hoeft niet aan een persoon, één bisschop, gebonden te zijn, maar mag wel zich wel wat duidelijker profileren. Ik denk even aan de woorden van een Trouw-verslaggever de vorige week na die bijeenkomst in de Gertrudiskapel: Een bisschop geeft de kerk meer smoel. Wil je dat netjes zeggen, dan praat je over: 'os ecclesiae'. Iemand die namens de geloofsgemeenschap gezaghebbend (maar dan ook écht gezaghebbend) spreekt en die de kerk een gezicht geeft. Soms denk ik bij mezelf: Hadden we in Samen op Weg maar een echte goeie bisschop, die ons uit al het gekrakeel weg zou kunnen halen en ons op de rechte weg zou kunnen zetten. Beter een goeie bisschop, dan een amorf geheel van bureaus en bureaucraten, dat geen eigen gezicht heeft en dat je dus bijna ook niet aan kunt spreken.

⁹

A. Houtepen, *Een asymmetrische dialoog. Historische kanttekeningen bij de onderlinge erkenning van de kerkelijke ambten*, Utrechtse theologische reeks 22, Den Haag 1994.